OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV TUSHUNCHASI VA UNING MAZMUN-MOHIYATI

Andijon davlat texnika instituti

Menejment K-15-22 guruh talabasi

Jumayev Tohirjon Shuhrat o'g'li

Abstract (Annotatsiya)

Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv tushunchasi, uning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Boshqaruv tizimining asosiy funksiyalari, tamoyillari hamda zamonaviy ta’lim tizimidagi roli ochib berilgan. Shuningdek, boshqaruvning samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rib chiqilib, jadval orqali boshqaruv funksiyalarining tahlili berilgan.

Kalit so‘zlar: boshqaruv, oliy ta’lim, menejment, ta’lim tizimi, strategik boshqaruv, samaradorlik

Introduction (Kirish)

Bugungi globallashuv va raqamlashtirish sharoitida oliy ta’lim muassasalari faoliyatini samarali tashkil etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Oliy ta’lim tizimi nafaqat bilim beruvchi institut, balki jamiyat taraqqiyotining asosiy drayverlaridan biri sifatida faoliyat yuritadi. Shu sababli, bu tizimni boshqarish ilmiy asoslangan, tizimli va strategik yondashuvni talab qiladi.

Boshqaruv tushunchasi umumiy ma’noda ma’lum bir maqsadga erishish uchun insonlar va resurslarni samarali tashkil etish va yo‘naltirish jarayonidir. Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv esa yanada murakkab tizim bo‘lib, unda pedagogik, ilmiy, tashkiliy va iqtisodiy jihatlar o‘zaro bog‘liq holda faoliyat yuritadi.

Mazkur maqolaning maqsadi – oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv tushunchasining mazmun-mohiyatini ochib berish, uning asosiy funksiyalari va samaradorligini oshirish yo‘llarini tahlil qilishdan iborat.

Methods (Metodologiya)

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- **Tahlil va sintez metodi** – boshqaruv tushunchasining nazariy asoslarini o‘rganishda
- **Taqqoslash metodi** – turli boshqaruv yondashuvlarini solishtirishda
- **Sistemali yondashuv** – oliy ta’lim muassasasini yaxlit tizim sifatida tahlil qilishda
- **Umumlashtirish metodi** – xulosalar chiqarishda

Shuningdek, zamonaviy pedagogik va boshqaruv adabiyotlari asosida ilmiy qarashlar tizimlashtirildi.

Results (Natijalar)

1. Boshqaruv tushunchasining mazmuni

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv – bu ta’lim jarayonini tashkil etish, rivojlantirish va nazorat qilishga qaratilgan maqsadli faoliyatdir. Bu jarayon quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi:

- Strategik rejalashtirish
- Ta’lim jarayonini tashkil etish
- Kadrlar boshqaruvi
- Nazorat va monitoring
- Innovatsiyalarni joriy etish

2. Boshqaruvning asosiy funksiyalari

Oliy ta’lim tizimida boshqaruv quyidagi asosiy funksiyalar orqali amalga oshiriladi:

Funksiya	Mazmuni
Rejalashtirish	Maqsad va vazifalarni belgilash, strategiyalar ishlab chiqish
Tashkil etish	Resurslarni taqsimlash va tizimni shakllantirish
Rag‘batlantirish	Xodimlar va talabalarni motivatsiya qilish
Nazorat	Faoliyat natijalarini baholash va tahlil qilish
Muvofiqlashtirish	Bo‘limlar o‘rtasida hamkorlikni ta’minlash

3. Oliy ta’limda boshqaruv tamoyillari

Boshqaruv samaradorligini ta’minlash uchun quyidagi tamoyillar muhim:

- Ilmiylik va tizimlilik
- Ochiqlik va shaffoflik
- Innovatsion yondashuv
- Talabalar markazlashuvi
- Natijaviylik

4. Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari

Hozirgi kunda oliy ta’lim muassasalarida quyidagi boshqaruv yondashuvlari keng qo‘llanilmoqda:

- **Strategik boshqaruv** – uzoq muddatli rivojlanish rejalari
- **Innovatsion boshqaruv** – yangi texnologiyalarni joriy etish
- **Raqamli boshqaruv** – axborot texnologiyalaridan foydalanish
- **Korporativ boshqaruv** – jamoaviy qaror qabul qilish

Discussion (Muhokama)

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruvning samaradorligi ko‘p jihatdan rahbarlarning kompetensiyasiga, boshqaruv uslublariga va tashkiliy madaniyatga bog‘liq. An’anaviy boshqaruv uslublari o‘rnini zamonaviy, innovatsion va raqamli yondashuvlar egallab bormoqda.

Masalan, raqamli boshqaruv tizimlari orqali:

- Ta’lim jarayonini avtomatlashtirish
- Talabalar faoliyatini monitoring qilish
- O‘qituvchilar ish faoliyatini baholash

imkoniyatlari kengaymoqda.

Shuningdek, boshqaruvda inson omili ham muhim rol o‘ynaydi. Rahbarlarning liderlik qobiliyati, kommunikativ ko‘nikmalari va strategik fikrlashi ta’lim sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli universitetlar:

- Avtonom boshqaruvga ega
- Innovatsiyalarga ochiq
- Talabalar ehtiyojiga yo‘naltirilgan

bo‘ladi.

Conclusion (Xulosa)

Xulosa qilib aytganda, oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u ta’lim sifatini ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Boshqaruvning mazmun-mohiyati rejalashtirish, tashkil etish, nazorat va rivojlantirish jarayonlarining uyg‘unligida namoyon bo‘ladi.

Samarali boshqaruvni ta’minlash uchun:

- Zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini joriy etish
- Raqamlashtirishni kengaytirish
- Kadrlar malakasini oshirish
- Strategik rejalashtirishni rivojlantirish

zarur hisoblanadi.

Kelajakda oliy ta’lim tizimida boshqaruv yanada innovatsion va moslashuvchan shaklga ega bo‘lishi kutilmoqda.

References (Foydalanilgan adabiyotlar)

1. Bush, T. (2011). *Theories of Educational Leadership and Management*. London: SAGE Publications.
2. Drucker, P. F. (2007). *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. New York: HarperCollins.
3. Mintzberg, H. (2009). *Managing*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

4. Robbins, S. P., & Coulter, M. (2018). *Management* (14th ed.). Pearson Education.
5. Yukl, G. (2013). *Leadership in Organizations* (8th ed.). Pearson.
6. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. UNESCO.
7. Marginson, S. (2016). *The Dream is Over: The Crisis of Clark Kerr's California Idea of Higher Education*. University of California Press.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori (2019). *Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi*. Toshkent.
9. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020). Toshkent.
10. Abduqodirov, A. A. (2015). *Ta'lim menejmenti*. Toshkent: Fan va texnologiya.
11. Xodjayev, B. X. (2017). *Pedagogik menejment asoslari*. Toshkent: O'qituvchi.
12. Qurbanov, Sh. (2021). *Oliy ta'limda boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari*. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.
13. World Bank (2020). *Improving Higher Education Governance in Developing Countries*. Washington, DC.
14. OECD (2019). *Education at a Glance*. Paris: OECD Publishing.